

XVIII. Bornholms Amt,
som indbefatter
Den Øe Bornholm.

Bornholm er en temmelig stor Øe, beliggende i Østersøen, 16 Mile fra den yderste Pynt af Siælland, hart ad midt imellem Jasmund paa Land-Rygen og Ystæd i Skaane; thi fra Bornholm til Ystæd er 7 Mile, og fra Bornholm til Jasmund er 9 Mile. Poli, Høide paa Bornholm er 55 Grader 9 Minuter.

Landet er fra Due-Odden i Sydsydost til Hammeren i Nordnordost 7 Mile langt; men Breeden af Landet er kun 4 Mile; og i sin Omkreds holder denne Øe 15 Mile. Dette Land er meget frugtbart paa alle Slags Kornvahre, men især paa Havre, hvoraf en god Deel, saavel som en Mængde af Havregryn, aarligen udskibes, for at sælges paa andre Stæder. Her falder ogsaa skøn Græsning, hvorudover ogsaa meget Smør udføres over til Kiøbenhavn.

Landet ligger meget høit og paa nogle Steder findes høie Bierge og steile Steenklipper, hvilke, særdeles mod Søkanten, hart ad overalt omslutte det ganske Land, og giøre det, tilligemed blinde Skiær og Steengrunde udi Havet, af Naturen befæstet. Og paa visse aabne Steder ere opkastede Søebatterier og Skandser, hvilke ere beplantede med Kanoner, hvormed denne stridbare Nations egen Landmagt holder Landet næsten utilgiengeligt for al fiendtlig Landgang og Overlast. Ligeledes ere alle Strandkanterne overall forsynede med Strand-Vagthuse og Ammunitions-Magaziner. Men i Særdeleshed mod Østen er denne Øe omgivet med farlige Søegrunde, hvis skiulte Skiær paa Havets Bund foraarsage ofte Skibbrud for fremmede Skibe, som ere Grundene ubekjendte. Især har de Søefarende at vogte sig for det bekjendte Broers-Rif, som strækker sig fra Landet temmelig langt ud i Søen.

Her paa Landet findes ogsaa Skove, saavel af de gamle, af hvilke de beste ere i Olskier- og Røe-Sogne, men ogsaa ung Skov opelskes og fredes af Bønderne i deres Skifter og Enemærker. Til Brændsel bruges især Lyngen eller den store Hedemark, som kaldes Almindig eller Fælledsmark. Disse Lyng-Heeder strækker sig midt igiennem Landet paa langs fra Hammershuus til Nexø og kaldes Udmarker, hvilke ligne Overdrevene i Siælland; men deraf

optages nu Aar efter Aar noget ved Rydning til Ager og Eng. Forunderligt er det, at i Landets Skove groer alle Slags Træer og Ege-Træer, ja Avnbøg, men ingen Oldenbøg vil groe nogensteds; man finder ikkun eet eneste Bøgetræ, som en stor Raritet staaende ved Meelstad.

Paa nogle Steder findes gode Kalkstene, Sandstene, Møllestene; ligeledes skøn Marmor, hvoraf de fleste Kirker ere bygte. Man har ogsaa ved nøie Eftersøgning funden adskillige Steenarter af Quarts, Krystal, Granater, Dryp- eller Tropfsteen, og Steenkul, hvoraf adskillige Skibsladninger ere oversendte til Bryggerlauget i Kiøbenhavn til deres Brug.

Af Raadyr findes ingen paa hele Landet. Og da Gud har sparet dette Land fra den i Europa saa stærkt grasserende Hornqvægdød, saa ere aarligen mange Skibsladninger af bornholmske Køer (hvilke ere af Væxten mindre end det siællandske Qvæg) oversende til Siælland, for at oprette igien af dem Hollænderierne paa Herregaarde i det uddøde Qvægs Sted.

Foruden Havre og Havregryn, som allerede er meldt, udskibes ogsaa Mængde af saltet Kiød, saavel Oxe- som Lammekiød i halve og hele Tønder, saa og nedsaltede fede Giæs. Ligeledes saltet Torsk, Makrel og Lax, med Landets egne Fartøier til Kiøbenhavn; thi paa alle Kanter af Landet falder alle Slags skøn Strandfisk af Kabliau, Lax, Torsk, Makrel, etc. Paa nogle Aar har et oprettet Selskab ved dertil indrettede Fiskeqvaser eller Buysen overført levende Torsk til Kiøbenhavn, og sammesteds udsælger paa Qvaserne disse levende Torsk i pundeviis med større Fordeel.

For Reformationen har Bornholm tilhørt Erkebisperne af Lund i Skaane, som en Forlehning af den danske Krone. Aar 1520 indtog Lybekkerne dette Land; og Aar 1525 blev denne Øe af Kong Friderik den Første overladt paa 50 Aar til Hansestæderne og deres Hovedstad Lybek, til Skadesløsholdelse for deres Omkostninger i det forrige Aars Krigstog, saa at Indkomsterne skulde tilhøre Lybek, men Kongen af Danmark skulde have sig den høieste Magt over Landet forbeholden. Men Aar 1576 blev Bornholm befriet fra dette fremmede Aag, da Kong Friderik den Anden tog Landet i Besiddelse. Aar 1625 var Kong Kristian den Fjerde her paa Landet og mynstrede alt det unge Mandskab, som kunde bære Vaaben. Udi den roskildske Fred Aar 1658 blev Bornholm overladt de Svenske; men da den svenske Kommendant og Landsherre Prinzenskiold handlede meget haardt med

Landets Indbyggere, saa blev Bornholmerne bragte til Fortvivlelse, og derudover gjorde en lykkelig Opstand under Jens Koefoeds Anførsel, sloge bemeldte Printzenskiold med adskillige fornemme svenske Herrer ihjel, og derpaa overgave sig og landet igien til den danske Konge Friderik den Tredie. (See Holbergs Danmarks Historie Tom. III. Pag. 348 o. f.)

Bornholm er altsaa de danske Kongers første Arve-Land i Danmark, og derfor blev ogsaa benaadet af Kong Friderik den Tredie og følgende Konger med visse Privilegier. Indvaanerne forsvare selv deres eget land i Krigstider; men Kongen forsyner Land-Dragerne og Soldaterne med Gevæhr, samt lønner Officererne af Amtskassen. Hele landets Mandkiøn, som kan bære Gevæhr, omtrent fem tusinde i Tallet, er Landets Garnison. Denne National-Militie bestaaer enten af Infanterie eller Drager, thi gevorben Militie er her ikke, undtagen et Antal Konstabler og Underkonstabler, som ere fordeelte paa adskillige Poster og Batterier omkring paa hele landet; disse Artillerister forsynes med Gevæhr, Mundering, Sold og Brød. Dernæst ere to hundrede Handtlangere eller Underkonstabler, som vel bære Kongens Gevæhr og tillige nyde en liden Douceur, men de holde sig selv med Mundering; disse komme Konstablerne til Hielp i Artillerievæsenet. Deres Officerer ere en Stykkapitain, en Styklieutenant og en Stykjunker.

Der ere 4 Kompagnier Infanterie, som ere langt stærkere end de gevorbene; disse forskaffe sig selv Mundering. Dernæst ere 4 Herreds-Kompagnier; til disse Herreds-Kompagnier forflyttes de fra de andre. Og endelig 7 Borgerskabs-Kompagnier i Svanike, Nexøe, Aakirkeby, Rønne, Hasle, Allinge og Sandvig; samme bestaaer af Borgerskabet, deres Sønner og Karle. To Kompagnier Drager, som udskrives af visse Bøndergaarde, ligesom og hver Præst og Proprietair maae levere en Dragon; deriblant ere 36 Mand, som kaldes Postryttere; hvilke alle skaffe sig selv Heste og Mondour. To Gange om Aaret blive de enrullerede, og hvert Foraar eller Efteraar mynstres de af Kommendanten, som kaldes Generalmynstring. Hvert Kompagnie fører nogle Feldtkanoner. Man kan derfor ansee denne hele Øe som en Fæstning, thi den har sin egen Kommendant og alle sædvanlige Officerer fra Major af og ned ad.

Landet bestaaer af eet Amt og har en Amtmand. Udi det Geistlige henhører Landet under Biskoppen i Siællands-Stift. Amtet er indeelt i 4 Herreder og et Birk, nemlig: 1) Øster-Herred; 2) Sønder-Herred;

3) Vester-Herred; 4) Nørre- Herred, samt Hammerhuses-Birk. Over samtlige Geistligheden paa Landet er ikkun een Provst.

Paa det hele Land findes ingen Bondebyer samlede, men Bønderne, som nu ere alle Selveiere, boe adspredte, hver paa sin egen Jord og Eiendomsgrund. Under de fleste Gaarde henhøre adskillige Udbygger-Huse og Familier. Bøndergaardene ere nu alle arvelige, siden Kong Kristian den Siette lod Aar 1744 de forhen værende 213 vornede Bøndergaarde bortsælge.

Af Fabriker findes ingen i Landet, men dog forarbeides en stor Mængde uldent og linnet Tøi, eller saa kaldet hiemmegiort Tøi, som aarligen udføres til fremmede Stæder for at sælges. Iblant Mandfolket findes mange flygtige og konstige Genier, særdeles i mekaniske Ting, saasom at gjøre gode Stue-Uhrværker, hvilke ogsaa udføres til andre Stæder, og med Begierlighed kjøbes for deres bekiendte Akkuratesse.

Paa Landet ere 5 Kiøbstæder, nemlig Rønne, Nexøe, Svannike, Hasle og Aakirkebye, Hvilke have Kiøbstæds Privilegier, og en kongelig Byefoged til Magistrat. Om disse Kiøbstæder har man paa Bomholm dette bekiendte Mundheld, at Rønne-smukke Piger og Leerkar; Nexøe-Øl; Svannike-Frugthauger og Kommen, saa og Hasle-Gulerødder veed alle af at sige.

Paa det hele Land ere 16 Pastorater eller Kirkesogne; dernæst 941 Gaarde, med Præstegaarde og Degnegaarde iberegnet, saa og næsten 900 Huusmænd. Ligeledes 40 Vandmøller og 23 Veirmøller, hvilke paa Møllevingerne ikke have Seildug, som andensteds er brugeligt, men i dets Sted Split, det er tynde Fyrrebræder, af hvilke nogle tages ud, naar man vil formindske Møllens Fart. Man vil nu nøiere beskrive Landet efter forommeldte 4 Herreder, nemlig:

I. Øster-Herred.

Til Øster-Herred hører 4 Sogne, nemlig: 1) Østerlarsker-Sogn, med sit Annex Gudhiem. 2) Øster-Mariæsogn. 3) Ibsker-Sogn, og 4) Svannike-Kiøbsædsogn. Vi merke nu hvert Sogn især:

1) **Øster Larsker-** eller **Øster Larskirke-Sogn**, bestaaer af 49 Selveier-Bøndergaarde, nok 22 nye Gaarde, som tilforn har været vornede Gaarde; dernæst af to Fiskerleiere, nemlig Gudhiem og Meelstad. Øster-Larskirke er, en af de allerældste Kirker paa Landet, og er bygt af Landets eget sorte

Marmor og tillige af Kampestem. Dette Sogns Annex er **Gudium** eller **Gudhiem**, hvis Kirke er et ældgammelt Kapel. Gudhiem, som er Kirkebyen og et bekiendt Fiskerleie, ligger paa en Klippe, og skal have Navn af de Gothers Konge Guthi, som skal have bygt Kirkekapellet. Fra denne Bye er Overfarten til Fæstningen Kristiansøe, hvorudover Indbyggerne have god Næring frem for de øvrige Fiskerleiere; fra Gudhiem til Kristiansøe er næsten to Miile. Disse Fiskere have en gammel Rettighed til at drage deres Fiskervaad i Land paa Kristiansøe, og der at behandle deres Fisk, Sild, Torsk, etc. Meelstad er ogsaa et Fiskerleie. Leenshovedgaard paa 18 Tdr. Hartkorn, er en Proprietairgaard. Leensbiørg, er et høit og steilt Biørg.

2) **Øster-Mariæsogn**, bestaaer af 80 Selveiergaarde, og 23 nye Gaarde, saa og to smaa Fiskerleiere, nemlig Bødelshavn og Ypnesstad; nok 3 Proprietairgaarde, nemlig: Gadebyegaard, paa 12 Tdr. Hartkorn; Kofodgaard, paa 10 Tdr. 1 Skp. Hartkorn, og lille Halsegaard, paa 7 Tdr. 2 Skpr. Hartkorn. Udi dette Sogn ligger Ravnløve-Bakker og Dale, Vallensbiørg og Lindebiørg paa Lyngen, som ere høie og steile Steder og Biørg.

3) **Ibsker-Sogn** eller **Ibskirke-Sogn**, bestaaer af 36 Selveiergaarde og 22 nye Gaarde, saa og to Fiskerleiere, nemlig Listad og Aarsdale. Dernæst to Proprietairgaarde, nemlig Kaasegaard paa 10 Tdr. Hartkorn, Skousholm paa 12 Tdr. Hartkorn. Paa Lyngen udi dette Sogn ligger Onsbjørg, Almebjørg, Paradiisbakke og Helvedesbakke, som alle ere høie og steile Biørg, beliggende Sønden for Kirken. Lige ud for Stranden af Ibsker-Sogn mod Nexøe er anlagt Frideriks-Steenbrud, hvor store Bloksteen af Sandsteen brydes. Dette Sogn er Annexet til Svannike.

4) **Svannike**, en Søekiøbstæd, beliggende paa Landets østre Tide, hvis Kirke har smukke Monumenter, og ved Prædikestolen hænger en Tavle, som viser, at Kong Kristian den Femte var her Aar 1687. Af publike Bygninger er her et lidet Hospital, et Ammunitionshuus og Materialhuus, et Borger-Vagthuus.

Byens Havn er klippefuld og usikker for nordøstlige Vinde. Om Vinteren slæbes Fartøjerne op paa Landet. Fra denne Kiøbstæd udføres mange Skibsladninger af store Blokstene udaf Sandsteen fra Frideriks-Steenbrud, som ligger strax her i Nærheden, hvor Stenene brækkes. Man beflitter sig i

denne Bye paa at have gode Frugthauger og at avle meget Kommen. Byens Magistrat er en Byefoget; Byetinget holdes om Fredagen, og Øster-Herredsting om Mandagen. Byens Marker er 180 Tdr. Sædeland som aldrig hviler. Byen har et stort Signal-Flag, som er skiænket dertil af Kong Friderik den Femte, og staaer opreist paa Batteriet ved Havnen; ligeledes 3 Veirmøller. Annexet til Svannike er Ibsker-Sogn.

II. Sønder-Herred.

Til Sønder-Herred hører disse 5 Sogne, nemlig: 1) Bodelsker-Sogn. 2) Poulsker-Sogn. 3) Pedersker-Sogn. 4) Aaker-Sogn, med Aakirkebye; og 5) Nexøe-Kiøbstædsogn.

Vi mærke nu hvert Sogn i Særdeleshed:

1) **Bodelsker-Sogn**, bestaaer af 39 Selveiergaarde og 15 nye Gaarde, som forhen kaldtes vornede Gaarde; saa og en Proprietairgaard, kaldet Kannikegaard, paa 12 Tdr. Hartkorn. Norden for Bodelskirke ligger Slamrebiørg. Dette Sogn er Annexet til Nexøe-Kiøbstæd.

2) **Poulsker-Sogn**, bestaaer af 39 Selveiergaarde, 14 nye Gaarde, og det Fiskerleie Snogebek, beliggende en Fierdingvei fra den Kiøbstæd Nexøe. Udi dette Sogn ligger Rispebiørg, som er meget høit og steilt. Kirken kaldes ogsaa St. Povels-Kirke.

3) **Pedersker-Sogn**, eller **Pederskirke-Sogn**, bestaaer af 30 Selveiergaarde, 12 nye Gaarde og Æskegaard, en Proprietairgaard paa 12 Tdr. Hartkorn.

4) **Aaker-Sogn** og **Aakirkebye**. Dette Sogn bestaaer af 67 Selveiergaarde og 25 nye Gaarde; 3 Proprietairgaarde, nemlig Vallensgaard, paa 18 Tdr. Hartkorn; Kannikegaard, paa 12 Tdr. Hartkorn; Myregaard, paa 12 Td. Hartkorn. Saa og

Aakirkebye, en Kiøbstæd, beliggende paa den søndre Side af Landet, en Miil fra Søkanten midt inde i Landet, og derfor har ingen Seilads. Byen har et lidet Hospital til 5 Lemmer, en dansk Skole, et Ammunitions- og Material-Huus. Landstinget holdes her i Byen, hvor Landsdommeren dømmer, og hvorfra siden appelleres til høieste Ret i Kiøbenhavn. Fordi denne Kiøbstæds

Borgere leve næsten allene af Avling og Landbrug, derfor er denne Kiøbstæd ikkun at ansee som en god stor Landsbye.

Men Kirken, St. Laurentii og i fordum Tid St. Johannis Kirke kaldet, er den største og smukkeste Kirke paa hele Bornholm, og af Skikkelse ligner Domkirken i Lund udi Skaane; den er bygt af sort Marmor og indvendig malet med bibelske Historier al fresco. Udi denne Kirke holdes altid Provstemode af Geistligheden ved Landprovstens Hiemkomst fra Landemodet i Roskilde.

Ikke langt uden for Byen paa et Sted, kaldet Limensgade, brækkes skjøen sort Marmor, hvoraf baade denne Kiøbstæds Kirkes Mure og indvendige Pillere ere bygte, saavel som flere Kirker her paa Landet ere opførte. Af denne Marmor har man slebne Bordblade, hvori falde guulagtige Striber eller Aarer, som give en smuk Anseelse, ja man har ogsaa af samme Marmor brændt ypperlig Ciment. Denne Kiøbstæd har ingen egen Øvrighed for sig selv, men Byefogeden i Nexøe er tillige Byefoged i Aakirkebye.

5) **Nexøe**, en nærsom og vigtig Søekiøbstæd, beliggende paa Landets østre Kant, som har overmaade god Næring af sit Ølbryggerie; thi denne Kiøbstæds Øl holdes for at være lige saa got som Rostokker-Øl, og derfor af fremmede Skibe opkøbes i Mængde til Skibsprovision. Man holder for, at Nexøe-Humle, som voxer i Egnen omkring Byen i de smaa Humlehauger, der ere anlagte imellem Klippernes steenagtige, men dog derhos fugtige Grunde, er langt kraftigere end den udenlandske Humle.

Dernæst Har Byen god Næring og Fortieneste af det Steenbrud, kaldet Frideriks-Steenbrud, som i Nærheden ved Byen, egentlig ud for Stranden af Ibsker-Sogn, blev anlagt Aar 1754. Dette Steenbrud drives for Kongens Regning, da Sandstenens Brækning, og de hugne Qvadersteens, samt store Bloksteens Bortførsel skaffer Byens Borgere god Fortieneste ved Dagløn, Kiørsel, Materialers Anskaffelse og Skibsfragt.

Ligeledes har Byen god Afsetning med Kobbersmidde-Arbeide, Pottemagerkram og et Tøi-Trykkerie.

Og da Torske- og Laxefangsten er ved disse Søekanter meget god, saa haver ogsaa et Selskab af visse Borgere skjøen Fortieneste ved at overføre til Kiøbenhavn, i deres dertil indrettede Fiskeqvaser, de fangne levende Torsk og ferske Lax, og der at udsælge Fiskene i pundeviis paa Fartøiet. Byen har en god Havn, som ved en kongelig Gave af 400 Rdlr. blev forbedret Aar 1754: men Rheden er temmelig usikker for østlige Vinde. Paa Søebatteriet

ved Havnen vaier Byens kongelige Signal-Flag. Ved Søkysterne af denne Bye skeer gemeenlig de fleste Strandinger af Søfarende og kommer de fleste Vrag af forliste Fartøier.

Byens Kirke er Aar 1731 og 1765 ved Tilbygning forhøiet og sat i en meget ypperlig Stand. Byens publike Bygninger ere: et lidet Fattighuus; en dansk Skole; et Borgervagthuus, hvori tillige holdes Byetinget om Torsdagen, og Sønder-Herreds Ting om Tirsdagen, under samme Huus er en Arrestkielder; et Ammunitions- og Materialhuus.

Paa Byens nordre Side, omtrent et Bøsseskud fra Landet, dannes af Havet, som der omkring er meget dybt, en Hvirvel, hvilken Indbyggerne kalde Maltqværnen, fordi den viser en omdrivende og malende Strøm, dog ikkuns ved en stærk Nordenvind, som driver Vandet og Bølgerne med stor Susen og Brusen igiennem en Zirkel af Klipper, der skyfles paa Havegrunden.

Byens Magistrat er en Byefoged, som tillige er Byefoged i Aakirkebye, saa og Herredsfoged i Sønder-Herred.

III. Vester-Herred.

Til Vester-Herred hører 5 Sogne, nemlig: 1) Vester-Mariæsohn. 2) Nye Larsker-Sohn. 3) Knudsker-Sohn. 4) Nyeker-Sohn; og 5) Rønne-Kiøbstædsohn. Vi merke nu hvert Sogn især:

1) **Vester-Mariæsohn**, som bestaaer af 68 Selveiergaarde, og 18 nye Gaarde. Her i Sognet, paa et Sted kalder Smørenge, er paa adskillige Tider oppløiet tynde Guldpenge, efter Anseelse romerske Mynter. Og Aar 1639 er ved Hokelet fundet Guldminer. Ligeledes maa merkes Styrtbakkerne paa Lyngen, som ere særdeles høie og steile.

2) **Nye Larsker-Sohn**, som bestaaer af 35 Selveiergaarde, og 8 nye Gaarde, saa og det Fiskerleie Arnage. Kirken kaldes ogsaa St. Nikolai-Kirke.

3) **Knudsker-Sohn**, som bestaaer af 30 Selveiergaarde og 8 nye Gaarde, saa og en Proprietairgaard paa 8 Tdr. Hartkorn, Almegaard kaldet. Kirken kaldes ogsaa St. Knuds-Kirke.

4) **Nyeker-Sohn**, hvis Kirke er bygt Aar 1530 i en Rundeel og smukt malet, bestaaer af 28 Selveiergaarde og 15 nye Gaarde, saa og 3 Proprietairgaarde, nemlig Vellingsgaard, paa 12 Tdr. Hartkorn; Kyndegaard, paa 12 Tdr. Hartkorn, og Blyekoppegaard, paa 6 Tdr. Hartkorn.

5) **Rønne**, en Søekiøbstæd, og tillige Hovedkiøbstæden paa Landet, hvor Amtstuen er, samt Kommendanten, Amtsforvalteren, Garnisonsauditeuren og Feldtskieren, tilligemed Tolder og Kontroleur have deres Gaarde og boer.

Byen er stor, vidtløftig og vel bebyggt; har en god Havn, som ved en kongelig Gave af Kong Friderik den Femte Aar 1752 blev sat i Stand og udvidet, saa at der nu haves 10 Fod Vand ved Indløbet og Broekarrene eller Boldværkerne.

Til Havnens og Byens Forsvar i fiendtlige Tider er samme Aar uden for Byen af Borgerne anlagte to nye formidable Søebatterier, et i Nord og et i Sønder, som ere beplantede med grov Skyts og svære Kanoner; for hvis Skyld nogle Artillerister med deres Officerer altid opholde sig her i Byen. Paa Batteriet staaer opreist Byens store Signal-Flag og vaier. hvilket af høikongelig Naade er dertil skiænket af Kong Friderik den Femte.

Sognekirken, hvis Sognepræst altid tilforn var tillige Provst paa Landet, er anseelig og har en smuk Altertavle og mange Monumenter. Her er en latinsk Skole, med en Rektor; et Hospital med en liden Kirke, hvis Lemmer, som ere 11, nyde maanedlig 5 Mark hver.

End videre er her et kongeligt Magazinhuus, hvor Landets indsamlede aarlige Landgilde, som ydes i Smør, Byg, Havre og Rug, modtages og giemmes, indtil det derfra udskibes og overføres til den kongelige Proviantgaard i Kiøbenhavn.

Udi den ene Ende af dette Magazinhuus er Landets kongelige Toldbod. Et kongeligt Ammunitions- og Materialhuus; tvende Vagthuse, nemlig et Borger-Vagthuus, og nok et, kaldet Landets almindelige Vagt- og Arresthuus, hvor daglig nogle Mand af Landets Soldatere holde Vagt, og derudi ere Arrestkammere indrettede for Delinquentere. Raadstuen, hvor Byetinget Holdes om Tirsdagen, og Vester-Herreds Ting om Torsdagen; under Raadstuen er et Arresthuus.

Strax Sønden for Byen mod Havnen staaer et rundt Taarn, kaldet Kastellet, hvori forvares Krud, Geværer og andre Ammunitions-Sorter. Dette Rønne-Kastel er bygt Aar 1689 af Kong Kristian den Femte, som da lod begynde paa at fortificere Byen, med at opkaste Volde og Graver paa Byens Landside, hvor samme endnu sees, skiønt dette Fortifications-Værk ikke blev, ei heller siden er blevet fuldført, uagtet det var Aar 1744 atter besluttet. Ligeledes tæt Østen for Byen er et andet lidet Ammunitionshuus, hvori Rønne-Postes Ammunitions-Sorter forvares. Her i Byen holdes ogsaa Konsistorii- eller Kapitels-Retten. Ved Byen falder altid ypperlig god Torske-, Foreller- og

Laxefangst; her fra Byen udskibes saltet Lax, Havre, Havregryn, hele Ladninger af skønne Leerkar, som her gøres af Pottemagerne. En Fierdingvei fra Byen er en god Stampemølle. Byens Vang og Indhegninger af al Slags Sædejord udgiør 2000 Tdr. Land.

Byens Magistrat er en Byefoged. Marked holdes her aarlig i 12 Dage den 5. Junii. Denne Byes Borgerskab er inddeelt i to store Kompagnier.

IV. Nørre- Herred.

Til Nørre-Herred hører fem Sogne, nemlig: 1) Klemensker-Sogn. 2) Ruthsker-Sogn. 3) Olsker-Sogn. 4) Røe-Sogn; og 5) Hasle, Kiøbstædsogn.

Vi merke nu hvert Sogn lsær:

1) **Klemensker-Sogn**, bestaaer af 69 Selveiergaarde, og 15 nye Gaarde, og to Proprietairgaarde, nemlig Simlegaard, paa 27 1/2 Td. Hartkorn, og Baggegaard paa 12 Tdr. Hartkorn. Dette Sogn er det største Sogn i Landet.

2) **Ruthsker-Sogn**, bestaaer af 48 Selveiergaarde og 8 nye Gaarde, saa og to Fiskerleiere, Vang og Kaas. Denne Ruths-Kirke er Annexet til Hasle-Kiøbstæd. Udi Ruthsker-Sogn ligge Ringebakkerne, som ere meget høie og steile.

3) **Olsker-Sogn**, bestaaer af 35 Selveiergaarde og 6 nye Gaarde, saa og det Fiskerleie Tein; ligeledes en Proprietairgaard, Hallegaard kaldet, af 12 Tdr. Hartkorn, og Hammershuses-Slots Ladegaard af 14 Tdr. Hartkorn.

Dette i Historien bekiendte faste Slot, **Hammershuus**, ligger paa Landets Nordvestlige Ende paa en høi og mod Vandsiden ubestigelig Klippe, nær ved det Forbjerg Hammeren, som Slottet bærer Navn af. Det skal være bygt af Erkebiskop Adzer i Lund Aar 1110; men siden er Slottet indrettet Aar 1158 af Kong Valdemar den Første til en Fæstning imod de hedenske Vender, som ved deres Søerøverie gjorde Østersøen usikker. Dette Slot eller Fæstning har været et tilforladeligt Fængsel for Statsfanger, saasom for Biskop Jens Baldenak af Odense, og for Korfitz Ulfeld med sin Dame; ligeledes sad her paa Hammershuus i civil Arrest I. C. Dippel, eller som han kaldte sig Christianus Democritus, formedelst sine Religions Stridigheder, hvoraf han i Kirkehistorien er bekiendt. Levningerne af Slottets Mure ere af en uovervindelig

Om Kongeriget Danmark

Haardhed, og vidne om Slottets forrige Anseelse i de ældre Tider; men det er deels nedbrudt, og deels forfaldet ved Tidens Længde, saa det nu hverken kan beboes, eller ligner noget Slot mere.

Paa Hammeren staaer opreist det fjerde kongelige Signal-Flag og vaier, hvilket efter Kong Friderik den Femtes Donation egentlig tilhørte den Kiøbstæd Aakirkebye.

4) **Røe-Sogn**, bestaaer af 27 Selveiergaarde og 9 nye Gaarde, saa og det Fiskerleie Røestad.

5) **Hasle**, en Søekiøbstæd, beliggende imellem Rønne og Hammershuus paa den vestlige Kant af Landet; dens Havn er ikke ret beqvem og sikker, hvorudover dens Handel er ikkun maadelig. Indvaanernes Næring er Jordbrug, Fiskerie og Handel med gule Rødder, som groe her af saa behagelig og fed Smag, at de med Begierlighed opkøbes fra alle Kanter paa Landet. Strax uden for Byen har man begyndt at arbeide i en Steenkuls-Mine. Udi Byen er et Borger-Vagthuus, samt et Ammunitions, og Materialhuus. Byens Magistrat er en Byefoged.

V. Hammershuses-Birk.

Under Hammershuses-Birk henhører de to Byer **Allinge** og **Sandvig**. Disse to store Byer ansees for to Kiøbstæder, fordi der handles, lades og losses, saa og haves et Borgerkompagnie, endskiønt de dog ikke have nogen Kiøbstæds Rettighed eller Frihed, ei heller nogen Byefoged.

Disse to Byer ere at ansee hver for sig selv som en liden Flek eller stor Bye, formedelst Losse- og Ladested; thi Sandvig har 40 Gaarde, og Allinge har 74 Gaarde. De ligge ikke langt fra hverandre paa Landets nordlige Side, og de regnes begge for eet Birk, saa og have baade deres Birkefoged og deres Kirke tilfælles. Kirken er bygt paa en Klippe og kaldes snart Allinge-Kirke, snart Sandvigs-Kirke, ja af nogle Nyekirke, endskiønt den er meget gammel. Havnen ved disse to Byer er ikkun slet, og derfor maae Fartøjerne om Vinteren opslæbes paa Landet at ligge. Indvaanerne have kun liden Handling, men leve mest af Avling, Fiskerie og Kroehold. Begge Byerne have 382 Tdr. Sædeland af 28 Tdr. Hartkorn. Allinge-Kirke er Annexet til St. Ols-Kirke eller Olsker-Sogn.

Under Bornholms Land i det Geistlige henhører den Øe og Søe-Fæstning Kristiansøe.

Om Kristiansøe.

Kristiansøe er en prægtig Søe-Fæstning, beliggende i Østersøen henimod to Mile fra Bornholm, anlagt paa tre haarde Steenklipper eller smaa Øer, som ere ulige af Størrelse, og kaldes Kristiansøe, Frideriksøe og Græsholmen, hvilke udgjøre en dyb og sikker Havn for en Flotille eller en Deel Skibe af den kongelige danske Orlogsflode i Ufreds Tider.

Denne Samling af haarde Steenklipper, som paa en Dybhed af 20 til 30 Favne Vand reise sig noget over Vandet, kaldtes i forrige Tider af de Søefarende med det Navn Ærtholmene, og laae da ganske ubeboede i den aabne Søe. indtil at Kong Kristian den Femte lod Aar 1684 ved Admiral Span, og Fortifikations-Oberst Coucheron her anlægge et Søekastel med nogle Batterier. Her blev da bygt to Taarne, og i Underdelen af det store Taarn er indrettet en Garnisonskirke for hele Besætningen. Tre Aar efter Fæstningens Anlæggelse var Kong Kristian den Femte selv her paa Kristiansøe den 11. Maii Aar 1687.

Denne Øe eller Søefæstning ligger ikke under Bornholms-Amt, men under det kongelige Søekommissariats-Kollegium i Kiøbenhavn; og derfor er altid den kongelige Kommendant her paa Kristiansøe en Stabsofficer af Søe-Etaten. Alt hans underhavende Mandskab eller Besætning forsynes fra Kiøbenhavn med Proviant, som efter forommeldte høie Collegii Foranstaltning oversendes med de kongelige Fartøier. Thi her paa Øen kan intet have, undtagen Melkning af nogle Køer, saa og en Deel Haugevæxter, samt Mængde af Strandfisk, nemlig Sild, Torsk, Lax, og skønne Kabliau af 10 til 12 Punds Vægt; hvilket Fiskerie er Garnisonens Tidsfordriv og dens Profit.

Man har Aar 1760 oprettet et Saltvands Fiskerie-Selskab, som med deres Fiskeqvaser forsyner Kiøbenhavn med levende Torsk og ferske Lax for en billig Priis; hvilken Fiskehandel drives allene under Fæstningen Kristiansøe, og Fiskene fanges af Garnisonen i deres frie Timer. Udi de varme Sommerdage skydes her mange Sælhunde, som soelbade sig paa Klipperne. Ligeledes opholde sig her om Sommeren en Mængde af Ædderfugle eller Aaboer, hvilke udlægge deres Æg paa Græsholmen, hvor de i al den Tid fredes for Skud at gjøre efter dem; og om Efteraaret, naar de flyve bort, reengiøres deres Reeder, og da faaes en Mængde af den kostbare Ædderduun. Besætningen paa denne

Søefæstning er en Kommendant, som er en Kommandeur-Kapitain af Søe-Etaten; en Provians- og Ammunitions-Forvalter, som tillige besørger Bryggeriet og Bageriet for Soldatesqven; en Kapitain og Chef over det der værende Garnisons-Kompagnie; en Lieutenant, Fendrik og Auditeur; en Feldskiæer, to Sergeanter, to Korporaler, to Tambourer, 70 Soldatere og en Profos. Desuden en Artillerie-Leutenant, 6 Konstabler, 12 Underkonstabler, en Garnisonspræst og Degn. Af Haandværkere, en Smed og en Tømmermand; derforuden en Lods og 6 Matroser. Imellem Kristiansøe og Frideriksøe er Nørre-Havn og Sønder-Havn. Imellem Frideriksøe og Græsholmen er Taarn-Renden; og imellem Græsholmen og den Steenklippe Tat er Vester-Renden.

Paa dette Anlæg af denne Søefæstning og skønne Havn, anlagt midt i det vilde Hav, er slagen en stor Medaille, hvis Aftegning findes i Lorentzens Musæum Regium. Samme Medaille fremviser paa den ene Side følgende latinske Inscription:

viser paa den ene Side følgende latinske Inscription: *Ertholmia ante Piscatorum Famula, Nunc Arbitra Codani Maris, Ante Inhospita; Scopulis Abrupta Cautibus, Nunc Anno MDCLXXXIV Ausu Plus Herculeo Christiani Quinti, August. Daniæ Norvegiæque Monarchæ Tutela Balthis Asylum Negotianrium Regnorum Gloria Ex Castello Saxeo Arcet Hostilia, Amicos Placide Receptat, Posthac Christianisøe. Den*

Den anden Side eller Reversen forestiller Fæstningen i sig selv, med en Deel Orlogsskibe liggende til Ankers her i Havnen. Allerøverst sees et straalende Øie med Omskrift: *Defendit & Auget*. Neden under i Afsnittet staaer disse Ord: *Mediis Jam Portus in Undis*. Paa Kanten af denne store Medaille, som er 3 ½ Tome i Tværsnit og veier i Sølv 13 Lod 3 Qv. 1 Ort., læses de Ord: *Flectir ad Obsequium Cautes & Pectora Flectir*. Endnu er slagen en mindre Medaille paa samme Søefæstning, af følgende Præg: Paa den ene Side sees Kong Kristian den Femtes Brystbillede med Krone paa, omgivet med adskillige Trophæer, og følgende Inskription, som holdes af to blæsende Engle:

gende Inscription, som holdes af to blæsende Engle: *Ertholmia Ante Ignobilis Codani Filia, Nunc Ausu Plusquam Herculeo Christiani Quinti Nobilitata Neptunoque Desponsata Regi Gloriam Regnisque Utilitatem Parturit Posthac Christianisøe. Den anden Side forestiller Fæstningen*

Den anden Side forestiller Fæstningen paa samme Maade, som paa den store Medaille.

Om Samsøe.

Samsøe, eller (som Nogle kalde det) Sams, er en stor omflydt Øe, beliggende næsten lige langt fra Refsnæs ved Kallundborg i Siælland, og fra Hellenæs i Jylland, nemlig 3 Mile.

Denne Øe henhører i verdslige Sager under Sæbyegaards-Amt i Siælland, eller Amtmanden over Kallundborg, Sæbygaards- etc. Amter; men i geistlige Sager under Aarhus- Bispedom i Jylland. Landet er 3 gode Mile langt, at regne fra Visborg til Isehoved; men derimod er Breden af Landet meget forskiællig formedelst tvende Havbugter, som gaae ind paa den østlige og vestlige Side af Landet, og adskilles ved en ganske smal Strimmel Jord, der foreener begge Enderne; saa at fra Ringsberg til Langemark er Landet $\frac{3}{4}$ Miil breedt, men paa det Sted, hvor det søndre og nørre Land samles, ikkun et Bøsseskud breedt.

Udi disse forommeldte Havbugter eller Fiorde, som kaldes Stavnsfiord og Sælviig, ligge mange Øer eller Holme, som bruges til Græsgang. Saadanne Øer ere: Kyholm, som gjør en god Havn, hvor mange Skibe ofte samle sig i kontrair Vind og ankre; Veierøe, Lindholm, Hiortholm, Kaarskal, Baanekal, Hønsepullene, Hierresholm, Hundsholm, Ægholm, Gammelholm, Hesselholm, Æskeholm.

Landets Indbyggere ere Selveiere, og det unge Mandskab er lutter indroullerede Søfolk til Kongens Tieneste; thi Soldatere holdes her ikke. Ved Landet falder Mængde af alle Slags Strandfisk, da baade det store og det lille Belt foreener sine Vande her ved Samsøe. Af Fugle falder her Svaner og Vildgiæs. Landet er meget feedt og frugtbart paa alle Slags Kornvahre, som derfra i stor Mængde aarlig udskibes med deres egne Fartøier, da 20000 Tønder af Rug, Byg og Erter udføres hvert Aar; især er Samsøes hvide Erter meget bekiendte og begiærlige. Efter Matrikulen er landets Hartkorn 831 Tdr. Paa dette Land er 300 Bøndergaarde og 450 Huse. De 300 Tdr. Hartkorn udgiør Frihedsgods, men det øvrige Hartkorn tilhører Brattingsborg og Bisgaard, som ere to Herregaarde.

Af Kong Knud den Siette og Waldemar den Første er Aar 1184 holden Herredag paa Samsøe; ligeledes af Kong Waldemar den Anden Aar 1215. Af den bekiendte Marsk Stig og hans oprørske Anhang blev dette Land udplyndret Aar 1288 i Kong Erik Menveds Tid. Det blev

givet Kong Kristian den Førstes Dronning Dorothea til hendes livgeding Aar 1449. Med dette Lands Indkomster blev Kong Kristian den Anden forlenet Aar 1546 i sit Fangenskab. Aar 1672 blev Grev Griffenfeldt forlenet med dette land af Kong Kristian den Femte; men efter hans Fald blev det af høistbemeldte Konge gjort til et Grevskab Aar 1677, og Grevinde Moch fik greveligt Patent paa Samsøe for sin høie Afkom.

Nu tilhører dette Grevskab den høigrevelige Familie af Danneskiold-Samsøe. Paa hele landet er ingen Kiøbstæd, men fem Kirkesogne, som have deres Landprovst, der altid er Sognepræst til Bedzer-Sogn. Disse Kirkesogne ere følgende: 1) Bedzer-Sogn; 2) Onsberg-Sogn; 3) Koldbye-Sogn; 4) Trandberg-Sogn; og 5) Nordbye-Sogn. Under dette Provstie henhører den Øe Tunøe, som har eet Kirkesogn.

Vi merke nu hvert Sogn i Særdeleshed, nemlig:

1) **Bedzer-Sogn**, hvis Sognepræst er altid tillige Provst paa Landet. Bedzer- eller Besser-Kirke ligger paa Langemark-Mark. Til dette Sogn hører disse Byer: Bedzer, Langemark, Alstrup, Østerbye, Taarup, Aggerup, og to Veirmøller. Udi dette Sogn er i alt 93 Gaarde, 96 Huse.

2) **Onsberg-Sogn**; hvortil hører Onsberg, Toftebjerg, Selsingaard, Stavnsgaarde, Vaadstrup, Tanderup; noget af Pillemarkbye; Bisgaard, nu Nyevisborg kaldet, en Herregaard eller Sædegaard, hvis Hovedgaards-Taxt er 34 Tdr. 2 Skpr. 2 Alb. Den skal i fordom Tid have ligget til Bispen i Aarhus, hvorudover den ogsaa kaldes Bispegaard. Dens Bygninger har Kong Kristian den Fierde ladet opføre. Gaarden er altid beboet af Landprovsten, og har været Provstegaard; men Aar 1676 blev den gjort til en Herregaard, og en anden Gaard i Besserbye udlagt i dens Sted til Provstegaard. Til Bisgaard hører den største Deel af den Øe Hiortholm, paa hvilken kan græsses 50 Stude om Sommeren. Onsberg-Kirke er indvendig meget smuk, og kaldes ogsaa Helligkors-Kirke. Udi dette Sogn er 51 Gaarde og 103 Huse.

3) **Koldbye-Sogn**; hvortil hører disse Byer: Koldbye, Haarmarke, Permelille, Krogsgaard, og af Pillemarkbye nogle Gaarde og Huse 3 Veirmøller. Dette Sogn har 19 Bøndergaarde og 49 Huse. Paa et Forbjerg, som er

af Landets høieste Steder, beliggende paa den yderste Pynt ved Havet i dette Sogn, sees Rudera af Volde og Graver af det gamle Slot Visborg, som her Aar 1370 har ligget; men baade Voldstedet, Grundstenene og Banken bortskylles Tid efter anden af Havets Bølger.

4) **Trandberg-Sogn**; hvortil hører noget af Pillemarkbye, Brømbye, Ørebye, tilsammen 72 Gaarde og 115 Huse; to Veirmøller; Nyebrattingsborg, et Herresæde af maadelig Bygning, tilforn kaldet Søllemarkgaard, og har forud været en Ladegaard til det gamle Slot Visborg i Koldby-Sogn. Dette Nyebrattingsborg ligger Sydvest for Ørebye. Gaardens Hovedgaards-Taxt er 49 Tdr. 5 Skpr. 1 Fkr. 1 Alb., Skovskyld 1 Td. 2 Fkr. Til denne Herregaard ligger følgende Øer, nemlig: Veieøe, hvorpaa kan græsses 80 Høveder; Kyholm, græsser 18 Høveder; Lindholm, 10; Hiortholm, 20 Høveder; samt Æskeholm. Tæt ved Kirken har i forud Tid staaet det gamle Brattingsborg, som i Historien er berømt, men Aar 1288 blev forstyrret af Marsk Stigs oprørske Anhang. Man kan tydelig see, hvor de gamle Volde og Grave have været; men Gravene ere tørre, saasom Stedet ligger høit. Dette Trandberg-Sogn er Kiernen af Landet formedelst dets frugtbarhed. Trandberg-Kirke er en Korskirke, og har et stort Taarn med Skydehuller, som da har været brugt til Forsvar for Gaarden Brattingsborg.

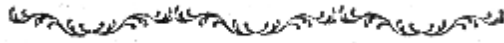
5) **Nordbye-Sogn**; hvortil hører Nordbye, som er den største Bondebye paa Landet, og kan ansees som en lille Kiøbsted formedelst dens smukke Gaarde, som ere 60, og desuden 59 Huse. Maarup, har 12 Gaarde og 11 Huse; nok 3 Veirmøller. Her i Sognet ligger en udyrket Hede, kaldet Nordbye-Hede, som har Flyvesand paa den østlige Side. Langøre, er en Peninsel, hvor der er en meget god Havn, og til Havens Beskyttelse er anlagt en Skandse, som i Krigstider besættes med Kanoner og Vagt.

6) Til Besser-Provstie paa Samsøe henhører

Den Øe Tunøe.

Den Øe Tunøe eller Tuun ligger en halv Miil fra Samsøe mod Vesten, imellem Jylland og Samsøe; den er liden og bestaaer ikkun af eet Kirkesogn,

som har 17 Gaarde og 20 Huse. Beboerne nære sig deels af Agerdyrkning, deels af Fiskerie. Denne Øe har i fordum Tid været stærk begroet med stor Egeskov, men samme er nu ødelagt; thi da Kong Waldemar den Anden Aar 1216 skiødede denne Øe til Domkirken i Aarhus, saa er Skoven solgt og omhugget til Kirkens Indkomster.

Under Siællands Stift henhøre følgende Øer og Holme, som deels ere beboede, deels bruges til Høveders Græsning. Man vil anføre dem her til Slutning i en alphabetisk Orden, og tillige vise, hvor enhver af dem ligger, og de allerede ere anførte:

- 1) **Aalholm** ligger i Isefiorden ved Pynten af Horns-Herred.
- 2) **Aggersøe** ligger i Beltet ved Skielskiør, og findes anført under No. 18 i Vesterflakkebjerg-Herred.
- 3) **Aunø** ligger under Vordingborg-Amt, og er anført i Hammer-Herred No. 10 ved Kiøng-Sogn.
- 4) **Baagøe** ligger vel nær ved Siælland tæt ved Vestenbek-Bye i Kallehauge-Sogn, men dens Kirkesogn hører dog under Falster, hvor den siden findes beskrevet.
- 5) **Christiansøe** ligger i Østersøen, 2 Mile fra Bornholm, og er beskrevet sammesteds Pag. 235.
- 6) **Danmarksholm** ligger imellem Jungshoved i Siælland og Nyeorsøe. Denne Græsholm ligger til et Gaardsæde i Staurbye i Jungshoved-Sogn, hvis Beboere slaaer Græsset sammesteds, og høster det til sin Gaard.
- 7a) **Ægholm** ligger ved Aggersøe i Beltet ved Skielskiør.
 - b) **Ægholm** ved Samsøe.
- 8) **Æegøe** ligger i Korsøerfiord.
- 9) **Ænøe** ligger ved Karebeksminde, og er anført ved No. 18 i Østerflakkebjerg-Herred.
- 10) **Æskeholm** ligger ved Samsøe.
- 11) **Æskelsøe** ligger i Roeskildefiord eller Isefiorden.

- 12) **Farøe** ligger strax ved Baagøe, og hører vel til samme Sogn, men yder dog Tiender til Sognepræsten i Vordingborg. (See No. 13 i Baarse-Herred Pag. 212).
- 13) **Giedeholm** ligger ved Agersøe uden for Skielskiør.
- 14) **Glenøe** ligger ved Skielskiør under Grevskabet Holsteinborg, er anført ved No. 4 i Vesterflakkebjerg-Herred.
- 15) **Gofkalk** ligger i Korsøerfiord.
- 16) **Helholm** ligger ved Omøe.
- 17) **Hesseløe** ligger i Kattegat, og er anført ved Enden af Ods-Herred P. 185.
- 18) **Hiortholm** ligger ved Samsøe i Stavnsfiord.
- 19) **Holmene** ligge udi Præstøefiord, og ofte af Søen oversvømmes ved høie Vande; de ere to, og deres Græs tilhører Byefogden og Præsten pro officio at slaae og føre sig til Nytte.
- 20) **Hvilholm** ligger i Roeskildefiord.
- 21) **Inderøe** ligger i Kattegat under Ods-Herred, hver den er anført P. 185.
- 22) **Kalholm** eller Kaløe ligger i Roeskildefiord.
- 23) **Kidholm** ligger til Maglebye-Sogn i Antvorskov-Amt.
- 24) **Kaaster** ligger ved Møen, og ved en Broe er sammenhængende med Møens Land.
- 25) a) **Koeholm** eller **Kyholm** ligger i Roeskildefiord.
b) **Kyholm** eller **Kiholm** ligger ved Samsøe.
- 26) **Lammeholmene** eller Lamøe ere fem, og ligge i Lammefiorden imellem Ods- og Tiuse-Herred; de ere anførte ved Asnæs-Sogn No. 6 i Ods-Herred.
- 27) a) **Langøe**, en Øe ved Ods-Herred.
b) **Langøe** ligger imellem Siælland og Møen, ved Kallehauge-Sogn i Baarse-Herred. (See Pag. 215).
- 28) a) **Lindholm** ligger ved Møen.
b) **Lindholm** ved Samsøe i Stavnsfiord.
c) **Lindholm**, en Græsholm ved Gaunøe i Veiløe-Sogn og Hammer-Herred.

- 29) **Liløe** ligger i Korsøerfiord.
- 30) **Mageløe** eller **Magløe** ligger i Korsøerfiord. (See No. 3 ved Slagelse-Herred).
- 31) **Mosned** eller **Mosøe**, tilligemed **Mosøekalv**, ligger ved Vordingborg, og er anført ved No. 13 i Barse-Herred.
- 32) **Munkholm** ligger i Isefiorden.
- 33) **Muusholm** ligger under Løve-Herred, og er sammesteds anført ved No. 13.
- 34) **Nexeløe** ligger ved Skippinge-Herred, og er anført ved No. 7 sammesteds.
- 35) **Omøe** ligger ved Skielskiør under Vesterflakkebjerg-Herred. (See Pag. 149).
- 36) **Ormøe** ligger ved Glenøe, og er anført ved Ørsløv-Sogn No. 4 i Vesterflakkebjerg-Herred.
- 37) **Ourøe** ligger i Isefiorden.
- 38) **Reersøe** ligger ved Løve-Herred, og er der anført ved No. 13.
- 39) **Sankholm** ligger ved Skielskiør, i Ørsløv-Sogn, i Vesterflakkebjerg-Herred.
- 40) **Saltholm** ligger ved Amager, og er sammesteds anført.
- 41) **Sæbedøe** eller **Svedøe** ligger ved Maglebye-Sogn i Antvorskov-Amt.
- 42) **Seierøe** ligger i Beltet, og er anført ved No. 11 i Skippinge-Herred.
- 43) **Strandhøi** ligger ved Skielskiør, i Ørsløv-Sogn, i Vesterflakkebjerg-Herred.
- 44) **Svinøe** ligger under Vordingborg-Amt, hvor den er anført ved Kiøng-Sogn i Barse-Herred.
- 45) **Tærøe** ligger imellem Siælland og Møen ved Kallehauge-Sogn, og er anført ved No. 15 i Barse-Herred.
- 46) **Tunøe** hører ind under Samsøe, hvor den er anført Pag. 239.
- 47) **Tyrholm** ligger ved Møen.
- 48) **Veierøe** ligger ved Samsøe, og kan græsse 82 Høveder; den er anført Pag. 239.
- 49) **Vroy** ligger tæt ved Nexeløe under Skippings-Herred, hvor den er anført ved No. 7.
-

Kilde: Nicolay Jonge,

Kongeriget Danmarks chorografiske Beskrivelse.

Kjøbenhavn 1777

Johan Rudolph Thieles Bogtrykkerie og paa hans Forlag, boende i store Helliggieststrædet No. 150